

Dorota Choińska
Doświadczenia żydowskich kobiet i dziewczynek –
– uchodźczyń w Hiszpanii w czasie II wojny światowej

Projekt badawczy analizuje doświadczenia żydowskich uchodźczyń – kobiet i dziewcząt – o różnym pochodzeniu narodowym w Hiszpanii w czasie II wojny światowej. Projekt śledzi ich losy od momentu podjęcia decyzji o emigracji lub ucieczce do Hiszpanii, poprzez przekroczenie granicy i pobyt w tym kraju, aż po dalszą emigrację. Kobiety i dziewczęta objęte badaniem stanowiły część spośród nawet 37 500 Żydów, którzy schronili się w Hiszpanii, uciekając przed niemiecką inwazją i antysemitkami prześladowaniami.

Dotychczasowe badania nad historią międzynarodowych uchodźców w Hiszpanii koncentrowały się przede wszystkim na doświadczeniach mężczyzn, zwłaszcza alianckich żołnierzy lub członków służb specjalnych. Szczególnie dobrze opracowany jest temat niesławnego hiszpańskiego obozu internowania w Miranda de Ebro, przeznaczonego wyłącznie dla mężczyzn. Nawet analizy żydowskiego drugowojennego uchodźstwa w Hiszpanii – z nielicznymi, choć istotnymi wyjątkami – skupiają się głównie na doświadczeniach mężczyzn.

Tymczasem liczne badania wykazują, że płeć i wiek w istotny sposób wpływają na doświadczenia migracji (także tych przymusowych). Zarówno w przeszłości, jak i dziś, kobiety i dziewczęta w sytuacji uchodźstwa częściej narażone są na przemoc i nadużycia seksualne. To one najczęściej obciążone są obowiązkiem opieki nad dziećmi, starszymi czy chorymi członkami rodziny, podejmując jednocześnie aktywność zarobkową, która wcześniej nie była dla nich dostępna bądź społecznie akceptowana. Ponadto kobiety i dziewczęta inaczej przeżywają, zapamiętują i opisują doświadczenie przymusowej migracji niż mężczyźni. Wyrastając z tych obserwacji, projekt ma na celu wypełnienie luki w badaniach nad uchodźstwem żydowskich kobiet i dziewcząt w Hiszpanii w czasie II wojny światowej. Robi to poprzez analizę wywiadów historii mówionej z żydowskimi uchodźczyniami, w których dzielą się one swoimi wojennymi przeżyciami. Projekt bada także dokumenty wytworzone przez instytucje, z którymi miały one kontakt w Hiszpanii: hiszpańskie władze oraz różne organizacje pomocowe.

Wyniki badań upowszechnione zostaną w formie artykułów naukowych oraz monografii, a także wystąpień konferencyjnych. Cele projektu są wieloaspektowe:

- zidentyfikowanie specyficznych dla ich płci wyzwań, zagrożeń i możliwości, których doświadczają żydowskie kobiety i dziewczęta na uchodźstwie w Hiszpanii w czasie wojny;
- ocena wpływu innych czynników (takich jak narodowość, zamożność, pochodzenie społeczne, wykształcenie, religijność, afiliacje polityczne czy stan cywilny) na ich doświadczenia i szanse życiowe;
- weryfikacja, czy hiszpańska polityka społeczna wobec kobiet wpływała na warunki pobytu uchodźczyń w Hiszpanii;
- analiza codziennego życia uchodźczyń w Hiszpanii oraz ich interakcji z organizacjami pomocowymi, członkami rodziny i hiszpańskim społeczeństwem;
- zbadanie emocji towarzyszących uchodźczyniom oraz przejawów ich sprawczości, czyli prób wpływania na ich własną sytuację;
- analiza sposobu konstruowania przez nie relacji historii mówionej oraz ich rozumienia własnej roli jako kobiet i dziewcząt na uchodźstwie w Hiszpanii.

Projekt opowiada w ten sposób mało znaną historię żydowskich kobiet i dziewcząt, które podczas II wojny światowej szukały schronienia w Hiszpanii, oddając im głos, wydobywając ich emocje i interpretacje uchodźczych doświadczeń. Odpowiadając na postulaty współczesnych badaczy migracji, projekt ukazuje je nie jako bezimienną masę bezradnych ofiar, lecz jako jednostki, które mimo trudnych warunków wykazywały się odpornością i zdolnością do działania. Projekt wpisuje się również w dotychczasowe badania nad doświadczeniem Żydów jako uchodźców w czasie II wojny światowej, ukazując wpływ Zagłady także poza terytoriami kontrolowanymi bezpośrednio przez Niemcy.